

8. Státní rozpočet

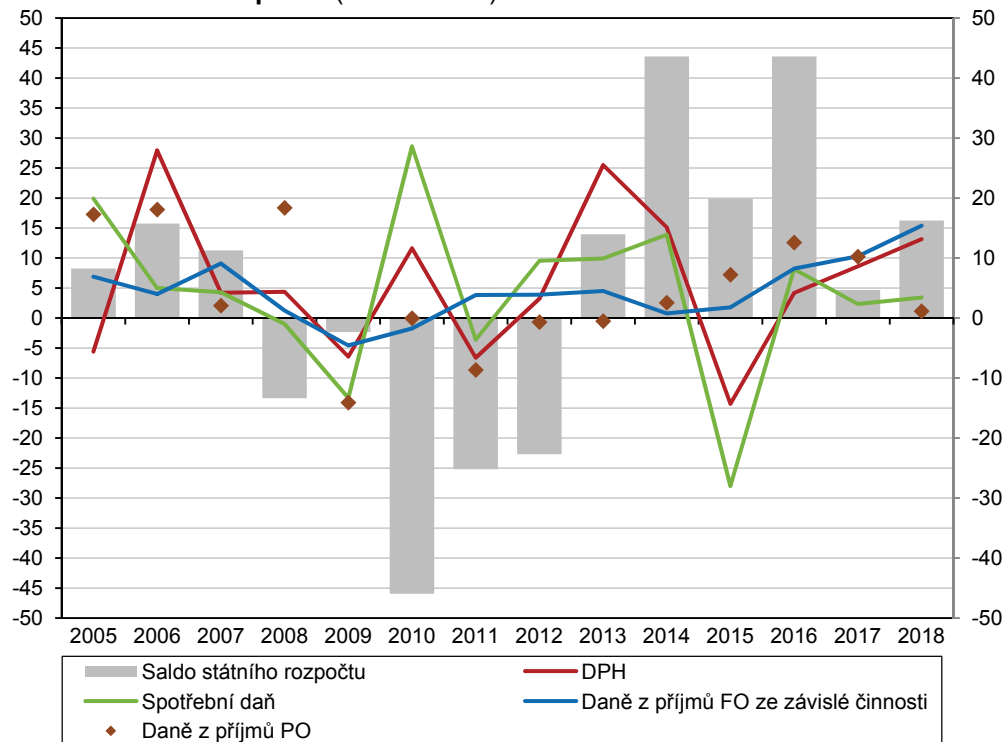
Přebytkové hospodaření státního rozpočtu v první čtvrtině roku pokračovalo již po šesté v řadě.

Tempo růstu celostátního výběru všech daňových příjmů se zvyšovalo. Vyšší transfery z rozpočtu EU zatím neindikovaly zrychlení čerpání prostředků v současném programovém období.

Státní rozpočet (SR)¹ udržel v prvních třech měsících roku přebytkové hospodaření již po šesté v řadě². Při relativně dynamickém růstu příjmů i výdajů čítalo letos kladné saldo SR 16,3 mld. korun a meziročně bylo o bezmála 12 mld. příznivější. Nadále platilo, že příjmová i výdajová strana rozpočtu byly výrazně ovlivněny jak nepravidelnostmi čerpání prostředků z evropských fondů³, tak pokračujícími solidními růstovými tempy ekonomiky. Saldo SR, tvořící klíčovou složku deficitu či přebytku hospodaření sektoru vládních institucí, činilo loni v relaci k nominálnímu HDP +1,3 % (o rok dříve +0,4 %).

Celkové příjmy SR v 1. čtvrtletí meziročně o osminu posílily (na 345,7 mld. korun). Přispěl k tomu nejen vyšší výběr daní, ale na rozdíl od loňského roku rovněž růst nedaňových příjmů tažených vyšším přílivem prostředků z EU. Nešlo však o zrychlení čerpání evropských fondů, nýbrž o dobíhající platby vztahující se k již skončenému programovému období⁴. Na všech daňových příjmech (bez pojistného) získal SR meziročně o 11,6 mld. korun více, k čemuž téměř z poloviny přispěl vyšší výběr DPH. Rostlo však inkaso všech objemově významných daní, vyjma daně z příjmu fyzických osob (DPFO) ze samostatné výdělečné činnosti. Příznivý vývoj ekonomiky se nejlépe odráží v celostátním výběru daňových příjmů, jehož meziroční tempo vzrostlo ze 7,7 % (z 1. čtvrtletí 2017) na letošních 9,1 %.

Graf č. 18 Celostátní inkasa vybraných daňových příjmů (meziročně v %) a saldo státního rozpočtu (v mld. korun) v rámci 1. čtvrtletí

Zdroj: MF ČR

¹ Pokud není uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje týkající se státního rozpočtu z dat Ministerstva financí o pokladním plnění.

² Z nejaktuálnějších údajů za prvních pět měsíců roku 2018 ale vyplynulo, že výsledek hospodaření SR skončil v tomto období schodkem ve výši 23,1 mld. korun, jenž byl nejhlubším za posledních pět let.

³ Z propočtů MF ČR vyplývá, že SR očištěný na příjmové i výdajové straně o prostředky na programy z rozpočtu EU a Finančních mechanismů (EHP a Norské fondy, Program švýcarsko-české spolupráce) by v 1. čtvrtletí 2018 dosáhl schodku 5,3 mld. korun (o rok dříve by deficit činil 4,6 mld.).

⁴ Jednalo se o vliv inkasa ve výši 20,0 mld. Kč, které představovalo část závěrečných plateb vztahujících se k programovému období 2007–2013. Bez této mimořádné platby by byl objem přijatých prostředků z rozpočtu EU (vč. FM) v 1. čtvrtletí 2018 meziročně o 2,6 mld. korun (resp. o 9,7 %) slabší.

Dynamický růst výběru DPH odrážel rostoucí výdaje na konečnou spotřebu i nedávná opatření zavedená na straně výběru daně.

Celostátní výběr váhově nejvýznamnější daně – DPH – meziročně posílil o 13,2 % (na úrovni SR o 9,9 %)⁵. Podobně jako po většinu loňského roku rostl dynamičtěji než výdaje na konečnou spotřebu domácností či vlády. Ve vysokém tempu inkasa DPH v 1. čtvrtletí 2018 se promítl vliv příznivého vývoje hospodářství i přesun některých aktivit z šedé ekonomiky vlivem nedávných opatření zavedených na straně výběru daně⁶.

Mírný růst inkasa spotřebních daní byl zajištěn navýšením sazeb daně u tabákových výrobků. Vyššímu růstu výběru daně z minerálních olejů bránilo zavedení „zelené nafty“.

Ze všech spotřebních daní získal SR v 1. čtvrtletí meziročně o 3,5 % více. Na rozdíl od loňského roku byl tento růst tažen inkasem daně z tabákových výrobků (meziročně o 1,1 mld. korun vyšším). Růst sazeb daně z tabákových výrobků (platný od počátku roku 2018) se prozatím ukazuje jako významnější faktor nežli restrikce spojené s přijetím protikuřáckého zákona (platného od června 2017). Naopak výběr daně z minerálních olejů (+0,5 %) jakožto váhově dominantní položky spotřebních daní zůstal v 1. čtvrtletí mírně za rozpočtovým očekáváním. Efekt příznivého ekonomického vývoje na rostoucí mobilitu podpořený i teplým počasím v první polovině jara byl převyššen administrativními vlivy⁷.

Tempo růstu výběru korporátní daně sláblo a v 1. čtvrtletí dosáhlo nejslabšího výsledku za posledních pět let.

Tempo růstu celostátního inkasa daně z příjmu právnických osob sláblo již v průběhu loňského roku. Za tři letošní měsíce vzrostlo meziročně jen o 1,2 %⁸ (o rok dříve +10,2 %), v tomto období roku šlo o nejslabší výsledek za posledních pět let. V inkasu se ve větší míře již začala projevovat mírně klesající ziskovost podniků z let 2016 a 2017 způsobená především vlivem silících mzdových nákladů.

Vývoj na pracovním trhu se příznivě promítl do inkasa DPFO ze závislé činnosti. To vzrostlo meziročně o rekordních 15,4 %.

Naproti tomu ve výběru daně z příjmů fyzických osob (DPFO) ze závislé činnosti se vývoj na trhu práce projevoval stále pozitivně. Rekordní počet pracujících doplněný silícími tlaky na mzdový růst vyústily v rekordní 15,4% růst inkasa. Vedle tržních tlaků působí na růst průměrných mezd (vyplývajících z nerovnováhy na pracovním trhu) i administrativní vlivy (opakované navyšování minimální mzdy). Naopak výběr DPFO ze samostatné výdělečné činnosti dosáhl v 1. čtvrtletí 6,8 mld. korun a meziročně se o 3,4 % snížil⁹. Vzhledem k relativně nižšímu objemu této daně je její meziroční srovnání citlivé na změny v možnostech daňových odpočtů (slevy na druhého z manželů a daňového zvýhodnění na děti).

Investiční výdaje proti rekordně nízké loňské základně mírně vzrostly. Jejich podíl na celkových výdajích SR ale zůstal druhý nejnižší za posledních třináct let.

Růst celkových výdajů SR v 1. čtvrtletí výrazně zrychlil (na 8,7 % meziročně, o rok dříve jen 1,6 %) a dosáhl v tomto období roku desetiletého maxima. Přispěly k tomu jak běžné (ze čtyř pětín), tak kapitálové výdaje. Výše investic rostla (+5,5 mld. korun) primárně vlivem rekordně nízké loňské základny. Letošní čerpání odpovídalo zatím jen osmině rozpočtově očekávané celoroční částky (90 mld.). Velmi nízké bylo zejména čerpání financí na výhradně národní projekty (bez vztahu k EU). Na společné programy ČR a EU¹⁰ vydal SR 8,7 mld. korun, tedy čtvrtinu rozpočtově očekávaného celoročního objemu. Podíl investic na celkových výdajích SR činil letos zatím 3,6 %, a i když oproti 1. čtvrtletí 2017 mírně vzrostl, šlo o druhou nejnižší relaci po roce 2005.

⁵ Od 1. 1. 2018 vešla v platnost změna rozpočtového určení daní, která snížila podíl státního rozpočtu na celostátním výnosu DPH z 69,68 % na 67,5 % ve prospěch podílu obcí.

⁶ Jedná se především o zavedení kontrolních hlášení a elektronickou evidenci tržeb – především její druhou vlnu účinnou od dubna 2017 pro maloobchod, velkoobchod. V samotném dubnu 2018 tak výběr DPH již narážel na vyšší srovnávací základnu a jeho meziroční růst se po šestnácti měsících zastavil (-2,6 %).

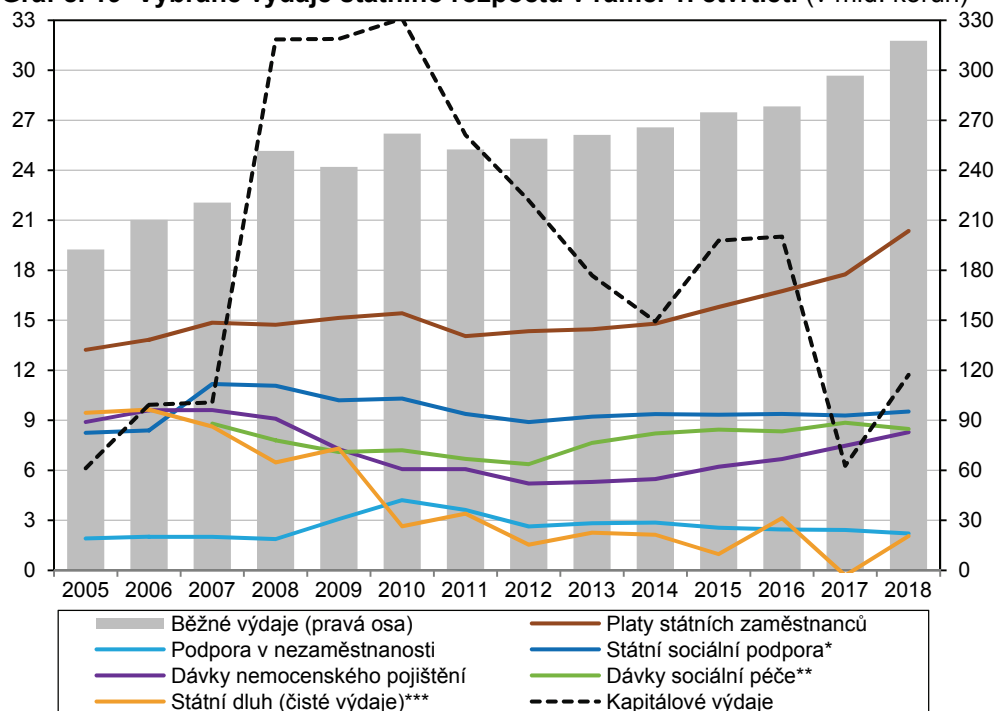
⁷ Jde o tzv. zelenou naftu umožňující vrácení této daně pro živočišnou prvovýrobu. Toto opatření se v letošním roce (na rozdíl od loňska) projevuje již v plné výši. Naopak vliv faktoru ekonomického růstu je dobře dokumentován rostoucí spotřebou motorové nafty i leteckého petroleje (v prvních dvou měsících roku 2018 meziročně vyšší o 4,0 %, resp. 16,3 %).

⁸ Zahrnuje z velké části jen první čtvrtletní zálohu na daň u větších plátců. Největší část objemu této daně získává SR tradičně během června, příp. července díky úhradě celoroční daně u poplatníků, kteří mají povinný audit, nebo jim daňové přiznání zpracovává a předkládá daňový poradce.

⁹ Za první čtyři měsíce roku 2018 se výběr DPFO ze samostatné výdělečné činnosti propadl do záporných hodnot (-2 mld. korun, o rok dříve -0,9 mld.), což souviselo s pravidelným ročním zúčtováním záloh na základě podání daňových přiznání.

¹⁰ Veškeré výdaje na financování společných programů EU a ČR (vč. běžných výdajů, resp. výdajů na společnou zemědělskou politiku) dosáhly v 1. čtvrtletí 25,7 mld. korun a meziročně vzrostly o více než čtvrtinu.

Graf č. 19 Vybrané výdaje státního rozpočtu v rámci 1. čtvrtletí (v mld. korun)

*Zahrnuje i dávky péčovské péče. **Zahrnuje dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky osobám se zdravotním postižením, příspěvek na péči dle zákona o sociálních službách. ***V čistých výdajích jsou započítány i příjmy kapitoly Státní dluh. Zdroj: MF ČR

Růst běžných výdajů SR směřoval z poloviny na navýšení platů zaměstnanců rozpočtové sféry.

Růst běžných výdajů SR nadále sílí (z loňských 6,6 % na 7,1 %). Z meziročního růstu (o 21 mld. korun) směřovala zhruba polovina na posílení platů zaměstnanců rozpočtové sféry. Šlo zejména o neinvestiční transfery veřejným rozpočtům územní úrovně (meziročně vyšší o pětinu), u nichž rostly jak dotace na přímé náklady základních a středních škol (+5,3 mld. korun), tak transfery obcím a krajům dle zákona o sociálních službách (+3,3 mld.). Vedle toho sílily i výdaje na platy státních zaměstnanců (o sedminu, resp. 2,6 mld.), a to primárně vlivem navýšení platových tarifů.

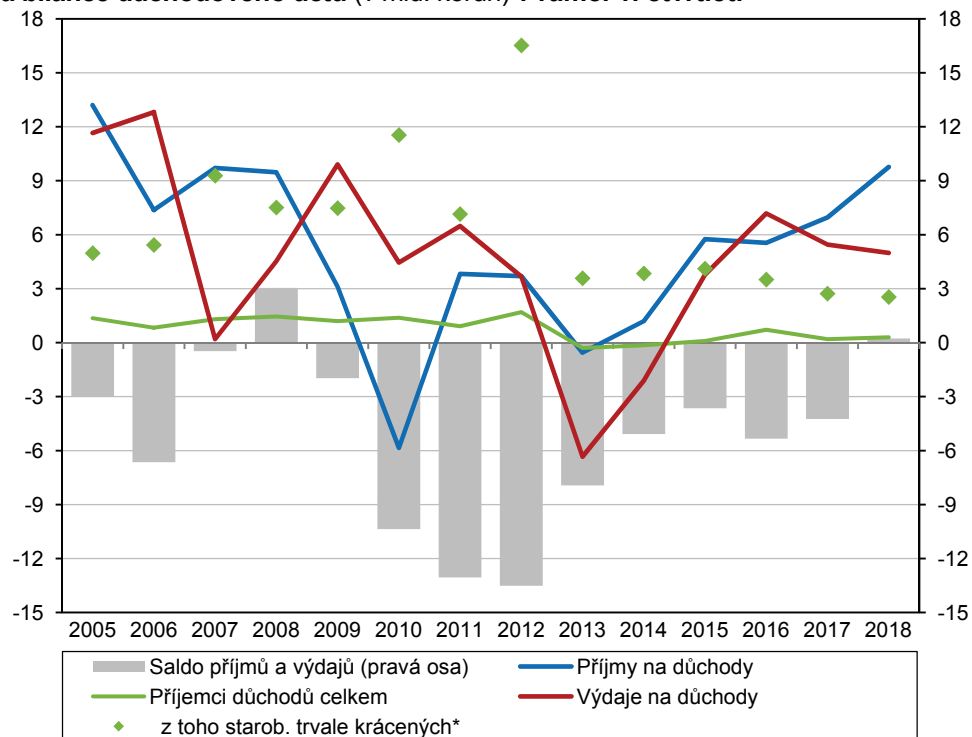
Tempo růstu výběru pojistného na důchody nadále rostlo. Důchodový účet se v rámci 1. čtvrtletí poprvé po deseti letech vymanil z deficitů.

Na sociální dávky loni směřovalo 41,9 % veškerých výdajů SR (meziročně o 1,8 p. b. méně). Téměř čtyři pětiny sociálních dávek putovaly na důchody, na které stát vydal meziročně o 5,0 % více. Tento růst byl téměř výhradně tažen úpravou valorizace¹¹, neboť počet osob pobírajících důchody se zvýšil jen o 0,3 % (mírný růst u příjemců starobních důchodů převýšil vliv meziročně nižšího počtu příjemců všech ostatních druhů důchodů). Příznivá situace na pracovním trhu stimulovala růst výběru pojistného na důchody – to v 1. čtvrtletí posílilo meziročně téměř o desetinu (podobným tempem jako za konjunktury v minulé dekádě). Saldo důchodového účtu¹² tak poprvé za posledních deset let skončilo v kladných hodnotách.

¹¹ Od ledna 2018 došlo ke zvýšení základní výměry důchodu o 150 Kč a procentní výměry o 3,5 % (tj. v průměru o 475 Kč měsíčně).

¹² Je vyjádřeno jako rozdíl mezi příjmy a výdaji na důchody ze SR (z předběžných údajů).

Graf č. 20 Příjemci důchodů, příjmy i výdaje na důchody ze SR (meziročně v %) a bilance důchodového účtu (v mld. korun) v rámci 1. čtvrtletí

*Jde o starobní důchod přiznaný před dosažením důchodového věku a krácený za předčasnost po celou dobu pobírání důchodu. Zdroj: MF, ČSSZ

Tempo růstu výdajů na ostatní sociální dávky sláblo. Projevil se pozitivní vliv hospodářského růstu na příjmy domácností.

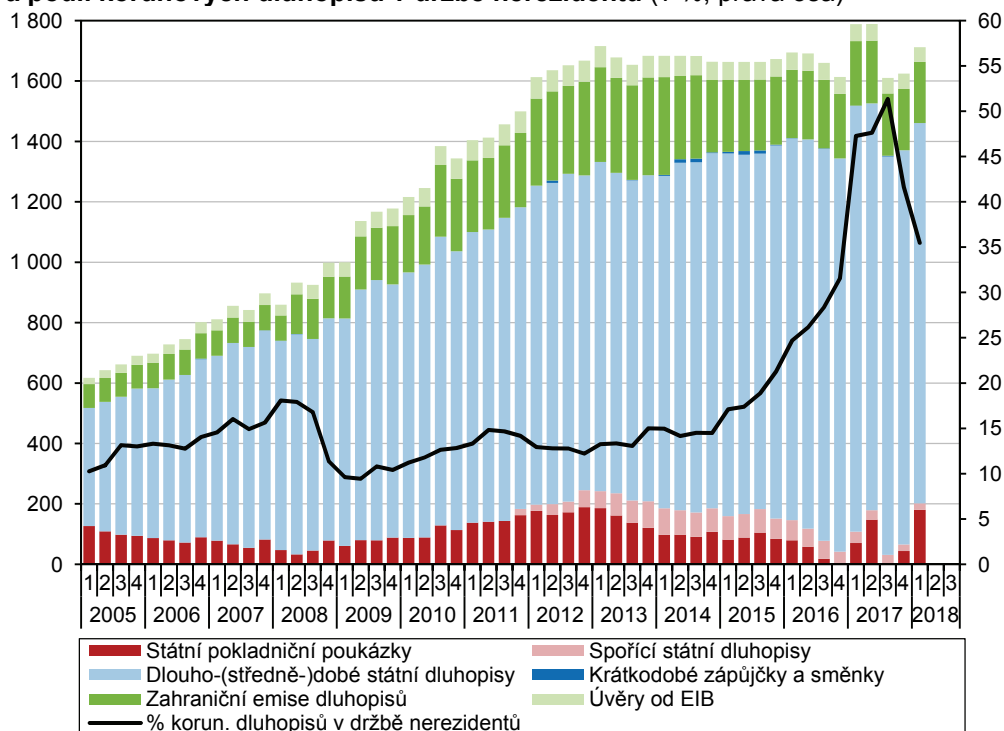
Na růst sociálních dávek naopak působila vyšší nemocnost i mírně rostoucí porodnost.

Výše státního dluhu podobně jako v průběhu loňského roku kolísala. Mezi držiteli korunových dluhopisů klesala váha nerezidentů.

Na ostatní sociální dávky (mimo důchody) vydal SR 30,5 mld. korun, meziročně o 2,1 % více, o rok dříve o 4,1 %. Tempo růstu výdajů na tyto dávky je zároveň již čtvrtým rokem v řadě slabší než v případě důchodů. K růstu výdajů na ostatní sociální dávky letos (podobně jako v předchozích třech letech) přispěly nejvíce dávky nemocenského pojištění (meziročně vyšší o 11 %). V pozadí toho stála jak vyšší nemocnost, tak i silnější čerpání peněžité pomoci v mateřství vlivem mírně vyšší porodnosti. SR vydal více také na dávky pro zdravotně postižené i na příspěvky na péči (pro dlouhodobě nemocné). V ostatních druzích dávek se stále více projevovává vliv hospodářského růstu na příjmy domácností. Méně bylo spotřebováno na podpory v nezaměstnanosti (-9 %) i na dávky pomoci v hmotné nouzi (-15 %, o rok dříve -11 %). Zhruba o desetinu vydal SR méně i na dávky státní sociální podpory, které jsou vypláceny ve vazbě na příjem domácnosti (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení). Navyšoval se naopak objem váhově významných rodičovských příspěvků (+6,4 %), o pětinu více šlo meziročně i na podporu péčovské péče.

Státní dluh činil na konci 1. čtvrtletí 1 712 mld. korun a proti „nestandardně zvýšené“ loňské základně¹³ klesl o 4,3 %. Ve srovnání s posledním čtvrtletím loňského roku však o 87 mld. korun vzrostl. Toto navýšení bylo financováno primárně prostřednictvím státních pokladničních poukázek a projevilo se výhradně ve výši vnitřního dluhu, naopak korunová hodnota vnějšího dluhu se nadále mírně snižovala. Vnější dluh se na celkové zadluženosti státu podílel 14,7 %, nejméně za posledních deset let. Měnila se i skladba dluhu dle jeho držitelů. V souvislosti s odlivem spekulativního kapitálu výrazně klesl podíl korunových dluhopisů v držbě nerezidentů (z 51,4 % na konci 3. čtvrtletí 2017 na 35,5 % o půl roku později) a přiblížil se úrovni z druhé poloviny roku 2016.

¹³ Během 1. čtvrtletí 2017 dluh vystoupal na 1 789 mld. korun a zaznamenal nejrychlejší mezičtvrtletní růst po roce 2010 (+11 %). Toto krátkodobé navýšení souviselo se specifickou situací na dluhopisovém trhu vlivem očekávání spojených s ukončením režimu devizových intervencí.

Graf č. 21 Struktura státního dluhu ČR (stav na konci čtvrtletí, v mld. korun) a podíl korunových dluhopisů v držbě nerezidentů (v %, pravá osa)

Zdroj: MF ČR

Relativní dluh sektoru vládních institucí klesal v Česku loni rychleji než v EU. Absolutní výše dluhu se však zmínila jen minimálně.

Dluh sektoru vládních institucí (zohledňující i hospodaření územně správních celků či zdravotních pojišťoven) dosáhl dle aktuálních dat ČSÚ na konci 4. čtvrtletí 2017¹⁴ výše 1 749 mld. korun a ve vztahu k HDP činil 34,6 %. O meziroční snížení relativní zadluženosti (o 2,2 p. b.) se téměř výhradně zasloužil svižný růst HDP, neboť absolutní výše dluhu poklesla jen o 5,7 mld. korun. Na konci roku 2017 držela ČR pozici čtvrté nejméně zadlužené země EU. Lépe na tom byly jen Estonsko (9 %), Lucembursko (23 %) a Bulharsko (25 %). Zatímco během let 2015 či 2016 zredukovaly svou relativní zadluženost jen dvě třetiny států Unie, vloni se podobné nepovedlo již pouze Francii a Lucembursku. I přesto tempo poklesu zadluženosti v EU nezrychlovalo (na konci roku 2017 byl dluh 81,6 %, o rok dříve 83,3 %), neboť z nejvíce zasažených zemí snížily svůj dluh významněji jen Kypr a Portugalsko. Dostat se pod úroveň předkrizové zadluženosti (rok 2007) zvládla zatím jen Malta. Této úrovni se blížily Německo a Švédsko, Česko za ní o 7 p. b. zaostávalo.

Sektor vládních institucí dosáhl loni již podruhé v řadě přebytku. Ten byl ve vztahu k HDP nejlepší v historii sledování.

Sektor vládních institucí v ČR loni vykázal (v aktualizovaném vyjádření)¹⁵ přebytek 1,6 % HDP¹⁶. Kladného salda hospodaření dosáhly všechny vládní subsektory. K růstu celkového salda nejvíce přispěly ústřední vládní instituce, které docílily poprvé v historii sledování (od roku 1995) přebytku (ve výši 30 mld. korun).

¹⁴ Předběžné údaje o dluhu a deficitu sektoru vládních institucí za 1. čtvrtletí 2018 zveřejní ČSÚ 2. července 2018, Eurostat 20. července 2018.

¹⁵ Indikátory salda hospodaření a dluhu vládních institucí jsou založeny na aktuálním principu. Dle něj jsou příjmy i výdaje přiřazeny období, se kterým věcně souvisejí, tj. bez ohledu na období uskutečnění hotovostního toku (jak je tomu v případě pokladního plnění).

¹⁶ Šlo o třetí nejlepší výsledek mezi státy EU (po Maltě a Kypru). Kladného salda hospodaření docílila vloni téměř polovina unijních členů. Se schodkem přesahujícím 3 % HDP hospodařilo jen Španělsko (v roce 2016 vedle něj ještě Francie).

